

PSYKOSOSIALT SKOLEMILJØ

-

TILTAKSPLAN ETTER OPPLÆRINGSLOVENS KAPITTEL 9A

"Alle elevar i grunnskolar og vidaregåande skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring."
(Fra opplæringsloven § 9a-1)

*

"Skolen skal aktivt og systematisk arbeide for å fremje eit godt psykososialt miljø, der den enkelte eleven kan oppleve tryggleik og sosialt tilhør."
(Fra opplæringsloven § 9a-3)

Lørenskog 1. november 2012

Dagfinn Cock
kst. kommunalsjef

TILTAKSPLAN- INNHOLD

Forord	2
Innledning.....	3
1 Elevens rett til et godt psykososialt miljø	4
1.1 Definisjoner.....	4
1.2 Plikt til individuelt rettet arbeid	5
1.3 Systemrettet arbeid	5
1.3.1 Internkontroll.....	6
1.3.2 Krav til dokumentasjon	6
1.3.3 Faser i skolens systematiske arbeid.....	6
1.3.4 Involvering av elever og brukerorgan	8
1.4 Krav til forsvarlig system	8
2 Saksbehandling.....	9
1.5 Rettsgrunnlag	9
1.6 Elevens individuelle rett basert på subjektiv opplevelse	9
1.7 Helse, trivsel og læring	9
1.8 Når dårlig psykososialt miljø oppdages av skolen	10
1.8.1 Rettsgrunnlag	10
1.8.2 Nærmere om handlingsplikten	10
1.8.3 Plikt til å gripe inn	10
1.8.4 Undersøkelsesplikten	11
1.8.5 Varslingsplikten	11
1.8.6 Skolens plikt til oppfølging	11
1.9 Når elev eller foresatt ber om tiltak for det psykososiale miljø.....	12
1.9.1 Rettsgrunnlag	12
1.9.2 Henstilling om tiltak.....	12
1.9.3 Utredning av saken.....	12
1.9.4 Enkeltvedtak.....	13
1.9.5 Tiltak	13
1.9.6 Evaluering av tiltak	13
1.9.7 Klage	14
3 Årshjul og tiltaksplaner	15
3.1 Årshjul for kommunen, systemnivå.....	15
3.2 Årshjul for internkontroll psykososialt skolemiljø.....	16
3.3 Tiltaksplan 2A: Dårlig psykososialt miljø oppdages av skolen	21
3.4 Tiltaksplan 2B: Elev/foresatt ber om tiltak i forhold til psykososialt miljø	23
4 Skjema	24
4.1 Registreringsskjema – mistanke om brudd på oppl.l. § 9a-1.....	24
4.2 Henstilling om tiltak for et bedre psykososialt miljø	25
4.3 Vedtak etter opplæringsloven 9 a-3.....	27
4.4 Vedtak om sanksjon etter ordensreglement.....	29
4.5 klage på skoles vedtak om psykososialt miljø.....	30
4.6 Rapport om vold og trusler om vold,.....	32
4.7 Rapporteringsskjema – brudd på opplæringsloven 9a-3	33
4.8 Skolens plan for arbeid med kap. 9a.....	34
5 Nyttige ressurser og materiell i arbeidet for et bedre skolemiljø	35

Forord

Opplæringsloven ble endret 01.04.03, og elevene fikk sin arbeidsmiljølov med kapittel 9a. I forbindelse med lovendringen utarbeidet Lørenskog kommune, ved skole- og oppvekstsjefen, en tiltaksplan til bruk ved skolene. Planen ble vedtatt av kultur- og oppvekstutvalget, sak 42/05.

I perioden etter at loven trådte i kraft, har skoler og direktorat skaffet seg erfaringer med loven, og fylkesmenn har gjennomført tilsyn med kommunene. Utdanningsdirektoratet utga 15.06.10 et nytt rundskriv, Rundskriv 2-2010 "Retten til et godt psykososialt miljø etter opplæringsloven kapittel 9a." Dette omhandler forståelsen av reglene i opplæringsloven kapittel 9a om elevens rett til et godt psykososialt miljø.

Planen, slik den foreligger her, er bygd opp etter samme mal som rundskrivet. For grundigere redegjørelser og utdyping av temaene, henvises det til dette.

På bakgrunn av den årlige revideringen av planen og tilsynet våren 2012 er planen revidert av en arbeidsgruppe. Arbeidsgruppen har bestått av rektorer på barne- og ungdomstrinn, leder av PP-tjenesten, samt en rådgiver ved oppvekst og utdanning.

Lørenskog 1. november 2012

Dagfinn Cock
kst. kommunalsjef

Innledning

Kommunens tiltaksplan er bindende for alle kommunale skoler i Lørenskog. Dette betyr at alle punktene må følges. Skolene kan ha egne punkter i tillegg til punktene som fremkommer av kommunal plan. Ved eventuell motstrid mellom punktene går kommunal plan foran skolens.

Dette betyr at skolen forplikter seg til å gjøre seg kjent med

- **del 1:** Elevens rett til et godt psykososialt miljø,
og
- **del 2:** Saksbehandling.

Videre må skolen følge **del 3** og bruke skjemaene som følger i **del 4**.

Hver skole må lage sin plan for arbeid med kapittel 9a. Denne skal utformes i henhold til malen slik den framgår skjema 4.8. I tillegg må skolen lage sitt eget årshjul som er i tråd med årshjulet i kapittel 3.2. Skolen kan legge inn tilleggspunkt om de ønsker.

Skolens plan for arbeid med kapittel 9a skal sammen med årshjulet sendes inn til skolekontoret årlig. Dette med bakgrunn i opplæringsloven § 13-10, annet ledd, som omhandler skoleeiers krav til å ha et forsvarlig system.

Dette heftet tar utgangspunkt i Opplæringslovens kapittel 9a som sier følgende:

§ 9a-1. Generelle krav

Alle elevar i grunnskolar og vidaregåande skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring.

§ 9a-3. Det psykososiale miljøet

Skolen skal aktivt og systematisk arbeide for å fremje eit godt psykososialt miljø, der den enkelte eleven kan oppleve tryggleik og sosialt tilhør.

Dersom nokon som er tilsett ved skolen, får kunnskap eller mistanke om at ein elev blir utsett for krenkjande ord eller handlingar som mobbing, diskriminering, vald eller rasisme, skal vedkommande snarast undersøkje saka og varsle skoleleiinga, og dersom det er nødvendig og mogleg, sjølv gripe direkte inn.

Dersom ein elev eller forelder ber om tiltak som vedkjem det psykososiale miljøet, deriblant tiltak mot krenkjande åtferd som mobbing, diskriminering, vald eller rasisme, skal skolen snarast mogleg behandle saka etter reglane om enkeltvedtak i forvaltningslova. Om skolen ikkje innan rimeleg tid har teke stilling til saka, vil det likevel kunne klagast etter føresegnene i forvaltningslova som om det var gjort enkeltvedtak.

1 Elevens rett til et godt psykososialt miljø

Elevens rett til et godt psykososialt miljø er hjemlet i opplæringsloven kapittel 9a. Opplæringsloven § 9a-1 gir eleven en individuell rett til et godt psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring.

Med psykososialt miljø menes de mellommenneskelige forholdene på skolen, det sosiale miljøet og hvordan elevene og personalet opplever dette. Det psykososiale miljøet handler også om elevenes opplevelse av læringssituasjonen.

Vi vet at mange faktorer virker inn på elevenes oppfatning av det psykososiale miljøet. Det vil være vanskelig å beskrive, da det vil avhenge av den enkeltes subjektive opplevelse.

Kapittel 9a omtales ofte som "elevenes arbeidsmiljølov" og skal sikre at eleven får et minst like godt vern av sitt miljø som arbeidstakere. Loven gjelder i situasjoner som har direkte sammenheng med skolegangen, på skoleveien, turer/arrangement i skolens regi, aktivitet på skolens læringsplattform (Fronter) og det som for øvrig kan knyttes direkte til skolen. For det som skjer på elevens fritid, er den klare hovedregel at opplæringsloven kapittel 9a ikke gjelder.

1.1 Definisjoner

Hentet fra "Veileder til opplæringslovens kapittel 9a – elevenes skolemiljø" utgitt av Utdannings- og forskningsdepartementet 09.04.03

Mobbing

En person blir mobbet når han eller hun, gjentatte ganger og over tid, blir utsatt for negative handlinger fra en eller flere personer. Det er en negativ eller aggressiv handling når noen med vilje påfører en annen person skade eller smerte – ved fysisk kontakt, ved ord eller på andre måter. For å kunne bruke betegnelsen mobbing skal det også være en viss ubalanse i makt- og styrkeforholdet: den som blir utsatt for de negative handlingene, har vanskelig for å forsvare seg og er noe hjelpeløs overfor den eller de som plager ham eller henne.

Diskriminering

Diskriminering innebærer at en person blir dårlig behandlet eller trakassert, for eksempel på grunn av kjønn, seksuell legning, funksjonsdyktighet, trosbekjennelse, hudfarge, nasjonal eller etnisk opprinnelse. Diskriminering kan både være direkte eller indirekte.

Rasisme

Rasisme omfatter diskriminering på grunnlag av hudfarge eller nasjonalt eller etnisk opphav.

Det er viktig å understreke at denne bestemmelsen handler om mer enn mobbing. Mobbing, vold, rasisme og diskriminering er bare eksempler på "krenkende ord og handlingar". Begrepet "psykososialt miljø" sikter til de mellommenneskelige forholdene på skolen og bestemmes av samspillet mellom eleven, andre elever i klassen, elever i andre klasser, de ansatte og alle som har en befattning med skolen som foreldre, skoleeier, og lokalt kultur- og næringsliv. Elevens psykososiale miljø kan påvirkes av blant annet sosiale, kulturelle, religiøse, økonomiske, utdanningsmessige og helsemessige forhold.

1.2 Plikt til individuelt rettet arbeid

Skoleeier, skolen, rektor og alle ansatte plikter å sikre elevens individuelle rett etter §§ 9a-1 og 9a-3 gjennom **individrettet arbeid**. Dette innebærer

- skolens handlingsplikt etter § 9a-3 annet ledd.
- skolens plikt til å behandle henstillinger fra elever/foreldre om det psykososiale miljøet som enkeltvedtak etter § 9a-3 tredje ledd.

Det at eleven har en individuell rett til et godt psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring, gir eleven et sterkt vern. Det avgjørende i vurderingen av om elevens rett etter § 9a-1 er oppfylt, er hvordan det psykososiale miljøet virker på den enkelte elevens helse, trivsel og læring. Utgangspunktet for vurderingen er elevens egen subjektive opplevelse av det psykososiale miljøet.

Dersom skolen oppdager at en elevs rett til et godt psykososialt miljø er krenket, har skolen en plikt til å sørge for at elevens rett oppfylles. Dette kan skje på ulike måter.

Skolen vil i de fleste tilfeller som faller inn under annet ledd ha en plikt til å informere foreldrene. I de tilfellene hvor skolen selv ikke fatter enkeltvedtak knyttet til elevens psykososiale miljø, vil foreldrene kunne kreve dette etter § 9a-3 tredje ledd.

Det kan også være at når elever/foreldre gjør skolen oppmerksom på forhold ved elevens psykososiale miljø at skolen er usikker på om dette er å regne som en henstilling etter § 9a-3 tredje ledd eller ikke. Skolen må da få klarlagt om foreldrene/eleven ber om tiltak etter § 9a-3 tredje ledd eller ikke. Dersom det er en henstilling om tiltak, skal dette behandles etter § 9a-3 tredje ledd.

1.3 Systemrettet arbeid

Skolens systemrettede arbeid står sentralt i forhold til kapittel 9a. Arbeidet omfatter både det generelt forebyggende og kvalitetssikringen av tiltak i forhold til enkeltelever, herunder krav til internkontroll og involvering av elevene og brukerorganene.

Det individrettede og systemrettede arbeidet, regulert i § 9a-4, skal sees i sammenheng. Paragrafen pålegger skolen å drive et kontinuerlig og systematisk arbeid for å fremme helse, miljø og sikkerhet hos elevene. Skoleledelsen har ansvaret for den daglige gjennomføringen og arbeidet gjelder det fysiske så vel som det psykososiale miljøet.

En nødvendig forutsetning for det systemrettede arbeidet er at den enkelte skole omsetter kravene i kapittel 9a til konkrete mål og handlinger. Skolen må ha planer og rutiner for hvordan elevens rett skal oppfylles.

Skolen pålegges å jobbe aktivt, systematisk og kontinuerlig med elevenes arbeidsmiljø. Det må jobbes aktivt etter "føre var"-prinsippet og ikke vente passivt på at noe skjer. Med kontinuerlig menes at det systematiske arbeidet må være en rød tråd i skolens arbeid og ikke noe som bare gjøres når det oppstår ubehagelige situasjoner eller ved oppstarten av nytt skoleår. Arbeidet skal drives hele tiden, gjennom hele skoleåret.

1.3.1 Internkontroll

Skolen er pålagt å drive internkontroll med at kravene i kapittel 9a er oppfylt. Internkontroll forutsetter at skolen har omsatt kravene til konkrete mål for skolemiljøet, kartlagt utfordringene og planlagt og iverksatt tiltak for å nå målene.

Skolen må for å oppfylle kravet til internkontroll:

- sette seg konkrete mål for skolemiljøet og skolemiljøarbeidet
- arbeide systematisk og planmessig for å nå målene og forebygge problemer
- ha rutiner for å følge med på skolemiljøet og den enkelte elevs opplevelse av det, herunder ha rutiner for å avdekke og håndtere problemer når de dukker opp og kontrollere at rutinene blir fulgt opp.

Rektor har ansvaret for at det systematiske arbeidet er aktivt, systematisk og planmessig

1.3.2 Krav til dokumentasjon

Skolen må kunne dokumentere at de har et system for internkontroll. Dokumentasjonen trenger ikke være særlig omfangsrik. Et avgjørende vurderingstema er om skolemiljøarbeidet/internkontrollen er egnet til sitt formål, som er å sikre elevenes rett til et godt psykososialt miljø der elevene føler seg trygge og opplever sosial tilhørighet og som fremmer helse, trivsel og læring. Det viktigste er at den viser **hva** som skal gjøres, **hvordan** det skal gjøres, **hvem** som skal gjøre det, **når** det skal gjøres og hva som **faktisk** blir gjort.

Skolen må kunne legge fram skriftlig dokumentasjon for:

- hvilke mål skolen har for skolemiljøet og skolemiljøarbeidet, jfr. § 9a-1 og § 9a-3 første ledd
- hvordan skolen er organisert, blant annet fordeling av ansvar og oppgaver innenfor helse, miljø og sikkerhet
- hva skolen anser som krenkende atferd, bygd på en felles prosess i hele personalet
- planer og tiltak – hva som skal gjøres, når og av hvem, for å sikre et godt skolemiljø som fremmer helse, miljø og sikkerhet
- hvordan kartlegging av risiko er gjennomført (Rapporter, måleresultat og lign.)
- rutiner for å avdekke, rette opp og forebygge avvik
- hvordan rutinene blir gjennomgått for å sikre at de fungerer og er tjenlige for å nå de målene som er satt
- en felles forståelse av hva skolen anser som krenkende atferd

I tillegg til det som dokumenteres skriftlig må skolen kunne dokumentere at:

- internkontrollen dekker alle bestemmelsene i kapittel 9a
- hver ansatt kjenner og forstår regelverket om skolemiljøet og pliktene de har etter loven og interne mål, rutiner/planer
- de ansatte har tilstrekkelig kompetanse om skolemiljøarbeid og håndtering av utfordringer og hendelser som omhandler skolemiljøet
- skolen har tiltak for å fremme skolemiljøet og forebygge, avdekke og håndtere krenkelser
- tiltakene blir satt i verk og planer og rutiner blir fulgt i praksis
- ledelsen er aktivt med i arbeidet med internkontroll/skolemiljø

1.3.3 Faser i skolens systematiske arbeid

- Fase 1. Kartlegging av kravene i kapittel 9a mv.

Skolen må sette seg inn i kravene i kapittel 9a og finne ut hva dette betyr for egen skole. Skolen må ha en forståelse for hva som er et godt psykososialt miljø, hva som kan gå galt, hva

skolen skal gjøre for at dette ikke skjer og hva skolen skal gjøre hvis dette likevel skjer. Skolens ordensreglement er et sentralt virkemiddel i arbeidet med skolemiljøet, og skolen må se til at dette er integrert i skolemiljøarbeidet/internkontrollen. Et system for skolemiljøet som ikke sees i sammenheng med ordensreglementet er ikke helhetlig nok.

- Fase 2. Fastsetting av konkrete mål for skolemiljøet og skolemiljøarbeidet.

Når skolen skal fastsette konkrete mål for skolemiljøarbeidet er det nødvendig å innhente informasjon om det psykososiale miljøet ved skolen. Informasjon kan for eksempel hentes fra Elevundersøkelsen. Skolen skal på bakgrunn av lovkravene sette seg konkrete mål. De konkrete mål er arbeidsredskaper for å oppfylle lovkravene. Det understrekes at målene ikke må innskrenke elevens rett etter opplæringsloven på en slik måte at elevens rett blir dårligere enn det som fremgår av loven. Kravene i kapittel 9a er ufravikelige. Elevene og rådene/utvalgene ved skolen skal involveres i disse drøftingene og har rett til å uttale seg i saker av betydning for skolemiljøet.

- Fase 3. Utarbeide system for oppfølging av kravene i kapittel 9a.

Skolen skal utarbeide et system (rutiner) for oppfølging av kravene i kapittel 9a. Systemet skal inneholde:

- konkrete mål for skolemiljøet og skolemiljøarbeidet
- beskrivelse av hva som er et godt psykososialt miljø
- hva som skal gjøres for å forebygge brudd på elevs rett
- hva som skal gjøres dersom elevs rett ikke blir oppfylt
- hvordan skolen skal evaluere sitt skolemiljøarbeid
- planer, rutiner og tiltak knyttet til skolemiljøarbeidet
- rutiner for å sørge for at de ansatte blir kjent med skolemiljøarbeidet og utfører sine plikter
- rutiner for involvering av elevene og skolens råd og utvalg

- Fase 4. Innarbeiding av systemet.

Dette er implementeringsfasen i forhold til personalet. Her handler det om å heve kompetansenivået og bevisstheten blant de ansatte omkring rettighetene og pliktene som følger av kapittel 9a. Det vil trolig være behov for kompetanseheving og bevisstgjøring når det gjelder hva som skal gjøres og når det skal gjøres.

- Fase 5. Kontinuerlig vurdering av skolemiljøet og oppfølging av resultatene.

Skolens ledelse har ansvaret for den daglige oppfølgingen av det systematiske skolemiljøarbeidet. Skolens internkontroll skal sikre kontinuerlig, aktivt og systematisk skolemiljøarbeid. Skolens ledelse har ansvar for at systemet fungerer i praksis og ikke blir "en perm i hylla". Et system som ikke brukes i det daglige arbeidet med skolemiljøet oppfyller ikke lovens krav. Arbeidet skal foregå både på skole-, klasse-, gruppe-, og individnivå. I det systematiske arbeidet er det viktig å involvere elevene og skoles råd og utvalg. I mange av disse sakene vil skolen ha taushetsplikt og sakene må da anonymiseres.

- Fase 6. Jevnlig evaluering av skolens system og systematiske arbeid.

Skolen må jevnlig vurdere om systemet er implementert og om det fungerer som forutsatt. I motsatt fall skal skoleledelsen straks sette i verk tiltak. Skolens ledelse må også vurdere om de konkrete målene er nådd og hva som eventuelt er årsaken til at dette ikke skjer. Skolen må stadig lete etter måter for å forbedre arbeidet med skolemiljøet

1.3.4 Involvering av elever og brukerorgan

Det er viktig at elevene og skolens brukerorganer involveres i det systematiske skolemiljøarbeidet. Elevene skal engasjeres i planleggingen og gjennomføringen av arbeidet for helse, miljø og sikkerhet ved skolen. Det er skoleleders ansvar at elevene taes med i dette arbeidet og det anbefales at de deltar f. eks. ved utarbeidelse av skolens ordensreglement, gjennomføre enkle kartlegginger/målinger osv.

Med utgangspunkt i elevrådet, kan det oppnevnes elevrepresentanter til skolemiljøutvalget som deltar i HMS-arbeidet ved skolen i den grad det angår skolemiljøet for elevene. Det er viktig å engasjere skolens brukerorgan i HMS-arbeidet. Skolens ledelse har plikt til å holde samarbeidsutvalg, skoleutvalg, skolemiljøutvalg, elevrådet og foreldrerådet løpende orientert om alle forhold av vesentlig betydning for skolemiljøet. Disse organene har på forespørsel rett til å få fremlagt dokumentasjon for det systematiske HMS-arbeidet ved skolen.

Det går også fram av § 9a-6 at det foreligger en varslingsplikt ved helsefare, begrenset til helseforhold ikke miljøforhold som bare er negative for trivsel og læring.

1.4 Krav til forsvarlig system

Skoleeier er, etter opplæringsloven § 13-10 annet ledd, pålagt å ha et forsvarlig system. Dette systemet har to element. Det forsvarlige systemet skal for det første være egnet til å vurdere om kravene i opplæringsloven med forskrift er fulgt og for det andre følge opp resultatene fra disse vurderingene og nasjonale kvalitetsvurderinger.

Et kvalitetsvurderingssystem innebærer:

1. et forsvarlig system for vurdering av om kravene i opplæringsloven og forskriftene til loven blir oppfylt:
 - oversikt over lovkrav på området – alle aktuelle lovbestemmelser på området må operasjonaliseres
 - må kartlegge innholdet i hver enkelt relevant lovbestemmelse mht rettigheter og plikter, og avgjøre hva dette innebærer for skoleeiers system
 - jevnlig vurdering
 - aktiv informasjonsinnsamling og kartlegging
2. et forsvarlig system for å følge opp resultatene
 - sikre at det blir satt inn korrigerende tiltak
 - vurdere om tiltakene virker etter sitt formål
 - konklusjoner fra alle vurderinger må skriftliggjøres

Systemet må være egnet til å avdekke feil, må inneholde avviksrutiner og skal være skriftlig.

Dette heftet er en del av kommunens kvalitetsvurderingssystem. I tillegg opprettes det hvert år en komité bestående av en representant fra oppvekst og utdanningskontoret, en fra PPT og tre rektorer (APO-skolen, barnetrinnet og ungdomstrinnet). Dette heftet gjennomgås og revideres en gang i året. Skoleledermøtene vil kontinuerlig ta opp temaet knyttet til elevenes skolemiljø, sammen med erfaringsdeling og kvalitetssikring omkring forvaltningsrutinene. Gjennom årsmeldingen orienteres og drøfter politikerne status i skolen omkring læringsresultat og læringsmiljø.

2 Saksbehandling

1.5 Rettsgrunnlag

Rettsgrunnlaget for saksbehandlingen er Opplæringsloven § 9a-1 (se punkt 2). Dersom elevene ikke får sin rett til et godt psykososialt miljø oppfylt etter denne bestemmelsen, spesifiseres tiltak i samme lovs § 9a-3.

Retten er, etter § 9a-3 første ledd, basert på elevens subjektive opplevelse av trygghet og sosial tilhørighet. Det gjelder en rett til et miljø som fremmer helse, trivsel og læring (§ 9a-1). § 9a-3 andre ledd gir en individuell handlingsplikt når en tilsatt oppdager brudd på loven. Siste ledd tar for seg tiltak dersom en elev eller foreldre ber om det.

1.6 Elevens individuelle rett basert på subjektiv opplevelse

Det at eleven har en individuell rett til et godt psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring gir eleven et sterkt vern. Det avgjørende i vurderingen av om elevens rett etter § 9a-1 er oppfylt er hvordan det psykososiale miljøet virker på den enkelte elevens helse, trivsel og læring. Utgangspunktet for vurderingen er elevens egen subjektive opplevelse av det psykososiale miljøet.

Vurderingen av hvorvidt elevens rett ikke er oppfylt skal gjøres med utgangspunkt i eleven og er individualisert. To elever i samme klasse kan ha en ulik oppfatning av om det psykososiale miljøet er i overensstemmelse med § 9a-1. Noen tåler mer enn andre, og noen tåler mindre. Hvordan eleven opplever det psykososiale miljøet kan avhenge av elevens alder, oppvekst og oppdragelse, om eleven har blitt utsatt krenkelser tidligere og elevens personlige forutsetninger for øvrig.

1.7 Helse, trivsel og læring

Med **helse** siktes det til både elevens fysiske og psykiske helse. For at noe skal ha en innvirkning på elevens helse er det ikke nødvendig med konkrete diagnoser. Det er elevens oppfatning av hvordan miljøet påvirker hans/hennes helse som er relevant. Med virkningen på elevens **trivsel** skal det ses på om eleven trives på skolen, for eksempel om eleven har venner og inkluderes i det sosiale miljøet. Når det gjelder virkningen det psykososiale miljøet har på elevens **læring** handler det blant annet om hvordan læringsmiljøet bidrar positivt til elevens faglige utvikling. Et eksempel på at det psykososiale miljøet ikke fremmer læring kan være tilfeller hvor eleven opplever å bli isolert fra det sosiale fellesskapet, og dette fører til at eleven ikke klarer å fokusere på opplæringen og det som skjer der.

1.8 Når dårlig psykososialt miljø oppdages av skolen

1.8.1 Rettsgrunnlag

Etter opplæringsloven § 9a-3 annet ledd har skolen en plikt til å handle dersom en ansatt oppdager eller mistenker at en elev utsettes for krenkelser. Handlingsplikten etter loven innebærer:

- plikt til å gripe inn
- plikt til å gjøre undersøkelser
- plikt til å varsle rektor

1.8.2 Nærmere om handlingsplikten

Den ansattes handlingsplikt inntreffer når hun/han får **kunnskap eller mistanke om** at en elev blir utsatt for krenkende ord eller handlinger. Kunnskap om betyr at den ansatte faktisk vet at en elev blir utsatt for ikke akseptert atferd fra elever, lærere eller andre ved skolen. Dette kan være hendelser som den ansatte selv er vitne til, eller blir fortalt om. Hvis en ansatt ser en elev bli slått eller plaget, hører enkeltstående utsagn om elevens utseende, klær, tro, seksuelle legning, dialekt osv., inntreffer handlingsplikten. Det samme gjelder dersom den ansatte får høre om tilsvarende hendelser fra eleven selv eller fra andre elever.

Handlingsplikten inntreffer også dersom den ansatte får en mistanke om at en elev utsettes for krenkende ord og handlinger. Det er altså ikke nødvendig med faktisk kunnskap for at handlingsplikten inntreffer. En ansatt kan ikke gjemme seg bak at hun/han ikke har hørt eller sett mobbing eller andre former for krenkende oppførsel selv. "Mistanke om" innebærer en følelse/antagelse om at en elev blir utsatt for krenkende ord eller handlinger. Dette kan for eksempel være en mistanke om at en elev blir plaget eller utestengt fra fellesskapet. Dette kan komme til syne på ulike måter, for eksempel gjennom endringer i elevens oppførsel; innesluttethet, aggressivitet, trøtthet, manglende konsentrasjon, dårligere skoleresultater, urovekkende atferd, eleven er asosial osv.

1.8.3 Plikt til å gripe inn

Hensikten er å stanse uønskede handlinger så raskt som mulig for å unngå/ redusere fysiske og psykiske skader hos de involverte. Det at ansatte straks griper inn har også betydning ved at det skjer noe "der og da". Den uønskede atferden blir slått ned på med en gang. Dersom krenkelsen er verbal, plikter den ansatte å stoppe dette og ta stilling til om den/ de som har krenket eleven skal håndteres av rektor. Dersom en elev opplever sosial isolasjon plikter den ansatte også å gripe inn slik at eleven blir inkludert i det sosiale fellesskapet. Her vil det være behov for ytterligere tiltak.

I tilfeller hvor en ansatt ser at elever slåss eller at en/ flere elever fysisk mishandler en annen elev, skal den ansatte umiddelbart gripe inn dersom det er nødvendig. Den ansatte plikter ikke å gripe inn fysisk dersom dette setter han/ henne selv i fare. Det kan da være nødvendig å hente andre for å få hjelp eller ringe til politiet for hjelp. Skolene må ha rutiner for når politiet skal ringes og dette vil være en del av skolens internkontrollsystem etter § 9a-4.

Det understrekes også at dersom elever gjør noe straffbart i skoletiden, bør dette politianmeldes. Skolen er ingen frisone for straffbare handlinger. Dette gjelder også dersom eleven er under den kriminelle lavalder.

1.8.4 Undersøkelsesplikten

Undersøkelsesplikten inntreffer straks den ansatte får kunnskap eller mistanke om at en elev blir utsatt for krenkende ord eller handlinger. Det er viktig at undersøkelsene gjøres snarest. Den ansatte skal ikke vente og se, men ta tak i dette så raskt situasjonen tilsier. Formålet med undersøkelsesplikten er å klarlegge hva som er realiteten i det man har sett, hørt eller fått mistanke om. Gjennom undersøkelsene skal den ansatte prøve å få bekreftet eller avkreftet om den aktuelle kunnskapen eller mistanken han/hun har, gir grunnlag for å følge dette opp videre.

Mistanke om at en elev ikke har et godt psykososialt miljø, kan kreve en mer varsom framgangsmåte enn ved kjennskap til konkrete handlinger/episoder. Det kan for eksempel være mistanke om at elever mobbes av lærere, utsettes for krenkelser fra medelever på skoleveien eller utestenges fra fellesskapet.

1.8.5 Varslingsplikten

En ansatt som har undersøkt saken og kommet til at dette er forhold som bør følges opp, skal informere skolens ledelse. Skolen ved rektor plikter å undersøke saken ytterligere dersom det er behov for dette, og sette i verk egnede tiltak. Skolen må ha en omforent forståelse av når skal det varsles og hvordan varslingen skal skje. Rutiner må innarbeides i internkontrollsystemet etter § 9a-4. Slike meldinger skal være en prioritert oppgave for rektor og skal følges opp umiddelbart.

1.8.6 Skolens plikt til oppfølging

Når handlingsplikten etter § 9a-3 er oppfylt, har skolen fortsatt en jobb å gjøre knyttet til oppfyllelsen av elevens rett etter § 9a-1. Skolens ledelse må sørge for at skolen forfølger saken på en egnet måte slik at elevens rett til et godt psykososialt miljø oppfylles. Det er ikke formulert noe krav i § 9a-3 annet ledd om at skolen må fatte et enkeltvedtak, slik det er når en elev eller forelder ber om tiltak etter § 9a-3 tredje ledd. Dette fratar ikke skolen ansvaret for å følge opp på en adekvat måte. Det er tiltakene skolen mener er nødvendige og egnede som avgjør om enkeltvedtaksform skal brukes. I noen tilfeller, f. eks. ved skolebytte, må det allikevel fattes enkeltvedtak. Men for øvrig har skolen et visst handlingsrom knyttet til ordensmessige og opplæringsmessige tiltak. Dette er mindre inngripende tiltak som gjøres for å gjennomføre opplæringen. Like fullt må det vurderes om avgjørelsen som treffes er slik at den er bestemmende for rettighetene og pliktene til eleven, jf. forvaltningsloven § 2 og er så inngripende at det skal treffes et enkeltvedtak. Dette vil gi eleven bedre rettssikkerhet og muliggjør en klage. Enkeltvedtaket vil også være viktig for skolens dokumentering av at de har grepet inn og prøvd å ivareta elevens rett etter § 9a-1. Å flytte elevene fra en plass til en annen i klasserommet er et eksempel på et ordens- og opplæringsmessig tiltak som ikke krever et enkeltvedtak.

1.9 Når elev eller foresatt ber om tiltak for det psykososiale miljø

1.9.1 Rettsgrunnlag

Etter opplæringsloven § 9a-3 tredje ledd har eleven eller foresatte rett til å be skolen om tiltak for å forbedre miljøet. Det understrekes at det er elevens subjektive oppfatning av miljøet som utløser rett til å be om tiltak. Loven pålegger skolen plikt til å utrede, vurdere og fatte vedtak etter forvaltningslovens bestemmelser om enkeltvedtak. Slike saker skal gjennom seks faser; (1)henstilling om tiltak, (2)utredning av saken, (3)enkeltvedtak, (4)iverksettelse av tiltak, (5)evaluering av tiltak og (6)eventuell klage.

1.9.2 Henstilling om tiltak

Henstillingen kan være knyttet til tre sider av det psykososiale miljøet; (1)skolens systemrettede arbeid, (2)gruppers psykososiale miljø og (3)enkeltelevers psykososiale miljø. Det understrekes at det ofte vil være nær sammenheng mellom disse og at det i en sak gjerne er aktuelt med tiltak knyttet til både enkeltelevers psykososiale miljø og det systematiske arbeidet.

Anmodninger kan komme fra både elever og deres foreldre. Dersom en medelev eller andre foreldre kommer til for eksempel en lærer og ber om tiltak knyttet til en annen elev, er dette ikke en henstilling etter § 9a-3 tredje ledd. Et slikt varsel vil imidlertid utløse lærerens handlingsplikt etter § 9a-3 annet ledd. Dersom det blir bedt om tiltak på vegne av flere elever og foreldre, må det presiseres hvilke bestemte personer som henstillingen gjelder, eventuelt om henstillingen gjelder skolens systemrettede arbeid.

Det anbefales at en anmodning levers skriftlig, men skolen kan ikke kreve dette. Skolen har også en veiledningsplikt etter forvaltningsloven § 11 i slike saker. En del av dette kan være å informere eleven/foreldrene om rettighetene etter kapittel 9a og spørre om dette er en henstilling om tiltak etter § 9a-3 tredje ledd. En anmodning om tiltak skal behandles av rektor.

1.9.3 Utredning av saken

Henstillinger skal utredes i tråd med utredningsplikten etter forvaltningsloven § 17. Loven krever at skolen utreder saken forsvarlig slik at det er mulig å vurdere om opplæringslovens krav om et godt psykososialt miljø er oppfylt. Kravet til utredning av de faktiske forhold innebærer at skolen må foreta en konkret undersøkelse av de faktiske forholdene i saken, blant annet bakgrunnen for henstillingen, hva som har skjedd og hvem som er involvert i saken. Det er ikke alltid saken er slik den fremstår umiddelbart. Rektor kan for eksempel ha en samtale med eleven/elevene det gjelder, med elevens foreldre, lærere og eventuelt andre elever for å avklare ulike forhold i saken.

Skolen skal påse at mindreårige parter har fått mulighet til å gi uttrykk for sitt syn. De skal få uttrykke sitt syn og dette skal vektlegges i samsvar med deres alder og modenhet. Dersom eleven ikke er hørt vil dette kunne være en saksbehandlingsfeil.

I noen tilfeller kan det være behov for fagkunnskap som skolen selv ikke besitter. Det kan også være behov for tverrfaglig eller tverretatlig samarbeid. Skolen må da, som ledd i utredningsplikten, innhente den nødvendige kunnskapen fra eksterne. Skolen kan, etter å ha innhentet samtykke fra elev/foreldre, drøfte tiltak med for eksempel PP-tjenesten,

skolehelsetjenesten, barneverntjenesten, barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP), kompetansesentra, kulturetaten, kompetansesenter og politiet.

1.9.4 Enkeltvedtak

I enkeltvedtaket skal skolen alltid vurdere om elevens rett etter § 9a-1 er oppfylt eller ikke. Dersom skolen vurderer at elevens rett til et godt miljø er oppfylt skal henstillingen avslås. Dersom den ikke er oppfylt skal skolen ta stilling til hvilke tiltak som er egnede for å rette på dette, slik at elevens rett oppfylles. Dersom skolen mener elevens rett er oppfylt, og det ikke er behov for tiltak skal det også fattes et enkeltvedtak.

Det er skolen ved rektor som har myndighet til å fatte enkeltvedtak. Rektor kan som hovedregel ikke delegere det å fatte enkeltvedtak til andre. I utformingen av enkeltvedtaket er det rektors administrative kompetanse, herunder kjennskap til regelverket som er viktigst. Enkeltvedtaket skal treffes i samsvar med reglene i opplæringsloven kapittel 9a og forvaltningsloven.

1.9.5 Tiltak

Dersom skolen etter å ha vurdert henstillingen, kommer til at lovens krav til det psykososiale miljøet ikke er oppfylt for eleven, skal skolen avgjøre hvilke tiltak som skal iverksettes for å oppfylle kravene i §§ 9a-1 og 9a-3. Tiltakene som tas inn i vedtaket må være tilpasset den konkrete saken og hva som må til for at elevens rett til et godt psykososialt miljø skal oppfylles. Tiltakene skal iverksettes raskt, slik at problemene/ krenkelsene ikke videreutvikler seg. Når det skal avgjøres hvilke tiltak som er egnede, må skolen ta stilling til de konkrete tiltak som foreldrene/eleven eventuelt har foreslått. Selv om det er fremmet forslag til konkrete tiltak er skolen ikke forpliktet til å imøtekomme disse. Skolen skal uavhengig vurdere hvilke tiltak som kan sikre at elevens rett oppfylles.

Skolen har mange ulike tiltak som kan iverksettes for å bedre en elevs psykososiale miljø.. Dette kan være individrettede tiltak eller systemrettede tiltak. Tiltakene kan også settes inn på ulike nivå:

- enkeltelever
- flere elever i klassen
- tiltak rettet mot klassemiljøet
- tiltak rettet mot hele skolen
- tiltak rettet mot den som har krenket – tiltak rettet mot det som har blitt krenket
- pedagogiske/forebyggende tiltak – organisatoriske tiltak - rettslige tiltak

1.9.6 Evaluering av tiltak

Skolen må sørge for at tiltakene gjennomføres i samsvar med enkeltvedtaket og fortløpende vurdere om tiltakene fungerer. Dette gjøres vanligvis i møte med elev/ foresatte.

Enkeltvedtaket er en rettssikkerhetsgaranti for eleven, men i noen tilfeller kan det være at tiltakene i vedtaket ikke fører til at elevens psykososiale miljø fremmer helse, trivsel og læring. Dersom enkeltvedtaket ikke fungerer slik det er tenkt må skolen gripe tak i dette og vurdere om det skal settes inn flere og/eller andre tiltak.

1.9.7 Klage

Eleven/ foreldrene kan klage på skolens enkeltvedtak etter § 9a-3 tredje ledd. Fylkesmannen er klageinstans. Eleven/ foreldrene kan klage på følgende grunnlag:

a) klage på vedtakets innhold

- skolen mener elevens rett er oppfylt og tiltak foreslås ikke (avslag på henstillingen)
- eleven/foreldrene er ikke fornøyde med tiltakene skolen har vedtatt

b) skolen fatter ikke vedtak innen rimelig tid

- tar ikke henstillingen på alvor
- lang saksbehandling

c) skolens manglende oppfyllelse av enkeltvedtaket

d) andre saksbehandlingsfeil eller kompetansemangel

Klagen sendes til skolen. Skolen avgjør om vedtaket skal stå ved lag eller omgjøres, helt eller delvis. Hvis vedtaket står ved lag eller delvis omgjøres, skal saken oversendes til skole- og oppvekstsjefen for vurdering. Dersom vedtaket opprettholdes sender skole- og oppvekstsjefen saken til fylkesmannen for klagebehandling.

Udir har laget to brosjyrer om Elevenes psykososiale skolemiljø, en ”Til deg som elev” og en ”Til deg som forelder”. Brosjyrene kan bestilles eller leses på internett:

http://www.udir.no/Upload/Laringsmiljo/brosjyrer/Skolemiljo_Elevbrosjyre_bokmal.pdf?epslanguage=no

http://www.udir.no/Upload/Laringsmiljo/brosjyrer/Skolemiljo_foreldrebrosjyre_bokmal.pdf?epslanguage=no

3 Årshjul og tiltaksplaner

3.1 Årshjul for kommunen, systemnivå

Når	Hva skal gjøres	Hvordan	For hvem	Ansvar	Utført
1. februar	Skoleeier skal sikre at skolene har et forsvarlig system for å forebygge, oppdage og behandle saker etter opplæringslovens kapittel 9a,	ved innsamling av skolenes plan og årshjul	Rektor	Skolesjefen	
Mars	Skoleeier skal sørge for at plan, rutiner og resultater gjennomgås, drøftes og følges opp i møte med skolenes rektorer og PP-tjenesten.	- ha en oppdatert plan for arbeidet med kp 9a - planen er tilgjengelig på intranett - årlig rullering	Rektor og alle ansatte i skolen	Skolesjefen	
Gjennom hele året	Skoleeier skal sikre en oppfølging av samarbeidsrutinene innen kommunens tverrfaglige samarbeidssystem for barn og unge (TFS).	- Rutinen er tilgjengelig på intranett - Kommunal koordinator følger opp at rutinen ivarestas	Ansatte i skolen	Skolesjefen	
Regelmessig	Det gjennomføres undersøkelser	- mobbeundersøkelser - andre kartlegginger regelmessig	Elever	Skolesjefen	
Etter behov	Kommunen tilbyr tjenester for å arbeide forebyggende og problemløsende med konkrete skolemiljøsaker	for eksempel via PP-tjenesten, APO-skolen og PMTO.	Rektor	Skolesjefen	
Kontinuerlig	Skoleeier har videre ansvaret for å holde oversikt over og følge opp resultater fra funn knyttet til enkeltvedtak i kapittel 9a - saker.	- Skolene sender kopi av alle enkeltvedtak til skolesjefen - Skolesjefen veileder og bistår skolene ved behov - Kommunen apporterer og fører statistikk		Skolesjefen	

3.2 Årshjul for internkontroll psykososialt skolemiljø

_____ skole dd.mm.åå

Systemrettet arbeid		Elev/foreldre ber om tiltak		Brukermedvirkning		
Når		Hva skal gjøres	Hvordan	For hvem	Ansvar	Utført
Hele året		Registreringsskjema for kapittel 9a-3 er tilgjengelig for alt personalet. Skjema 4.1.	Legges på Fronter Legges i hylle på personalrommet	Personalet	Rektor	
		Rapporteringsskjema for trusler og vold er tilgjengelig for alt personalet. Skjema 4.6	Legges på Fronter Legges i hylle på personalrommet	Personalet	rektor	
		Skolemiljøutvalget orienteres på hvert møte om: Aktuelle skolemiljø saker som; - Sosiale tiltak, for å bedre skolemiljøet - Enkeltvedtak etter kapittel 9a-3 - Skademeldinger	Møteplan legges på skolens hjemmeside	Medlemmene i skolemiljøutvalget	Rektor	
		Skolen har rutiner for hvordan varsling skal følges opp. Skille mellom § 9a-3 andre og tredje led	Ligger på Fronter I følge kommunale rutiner	Personalet	Rektor	
		Dersom elev/forelder ber om tiltak: Foreldrene informeres og det lages enkeltvedtak ved alle henvendelser. Jfr. § 9a-3 tredje ledd.	Ligger på Fronter I følge kommunale rutiner	Personalet	Rektor	
		Saker av betydning for skolemiljøet	Orientering og drøfting på møter	Elevråd	Kontaktlærer	
			Orientering og drøfting på møter	FAU	Rektor	
			Orientering og drøfting på møter	Skolemiljøutvalg	Rektor	
		Jevnlige møter i ressursteam der ledelse, sosiallærer og evt. andre deltar	Orientering og drøfting	Ressursteam	Rektor	

Vår		Elevsamtaler	Samtale med elev og kontaktlærer	Elevene	Kontaktlærer	
		Utviklingssamtaler	Samtale med (elev), foresatte og kontaktlærer	Elevene Foresatte	Kontaktlærer	
Januar		Råd og utvalg	Driftsstyre og skolemiljøutvalget konstitueres	Elevene Personalet Foresatte	Rektor	
		Inspeksjonsrutiner	Gjennomgang på personalmøte	Personalet	Rektor	
April		Elevundersøkelsen 5.-7. klasse	Nettbasert undersøkelse som gjennomføres innen 01.05 i samarbeid med ledelsen.	Elevene	Rektor	
Mai		Elevundersøkelsen 5-7 klasse	Klassevis gjennomgang av resultatene i elevundersøkelsen med diskusjon om forbedringer.	Elevene	Kontaktlærer	
			Gjennomgang av resultatene i elevundersøkelsen med diskusjon om forbedringer.	Elevrådet	Kontaktlærer elevråd	
			Gjennomgang av resultatene i elevundersøkelsen med diskusjon om forbedringer.	Personalet	Rektor	

			Gjennomgang av resultatene i elevundersøkelsen med diskusjon om forbedringer og vedtak.	Skolemiljøutvalget	Rektor	
Juni		Skolemiljøutvalget	Møteplan høsthalvåret	Elevene Personalet Foresatte	Rektor	
August		Ansatte gjøres kjent med kommunens tiltaksplan for psykososialt skolemiljø. Handlingsplikt – undersøkelsesplikt - varslingsplikt	Informere på planleggingsdager skole og SFO	Personalet	Rektor	
		Inspeksjonsrutiner	Gjennomgang på planleggingsdager	Personalet	Rektor	
		Gjennomgang av skolens ordensregler	Ordensreglene er publisert på skolens hjemmeside	Personalet Elevene Foreldrene	Rektor	
			Gjennomgang på personalmøte	Personalet	Rektor	
			Gjennomgang på klasseforeldremøter	Foreldrene	Kontaktlærere	
			Kontaktlærere gjennomgår med elever	Elevene	Kontaktlærere	
			Elevrådskontakt gjennomgår med elevrådet.	elevene	Elevrådskontakt	
		Drøfte og definere krenkende atferd.	Felles planleggingsdag for alle ansatte.	Personalet	Rektor	
		Informere om hva som er krenkende atferd på skolen	Foreldremøter	Foreldre	Rektor	
			Klassemøter	Elever	Kontaktlærere	

Høst		Elevsamtaler	Samtale med elev og kontaktlærer	Elevene	Kontaktlærer	
		Utviklingssamtaler	Samtale med (elev), foresatte og kontaktlærer	Elevene Foresatte	Kontaktlærer	
September		Råd og utvalg	Elevråd velges og konstitueres	Klassene	Kontaktlærere	
		§9a-3	Klassevis orientering om § 9a-3 og hvordan skolen behandler slike saker	Elevene	Rektor/SMV	
		Diskutere hva er et godt skolemiljø og definere mål. Lage mål for skolemiljøarbeidet.	Diskusjon på personalmøte skole og SFO	Personalet	Rektor	
			Diskusjon i elevråd med tilbakemelding fra klassene	Elevrådet	Kontaktlærer	
			Diskusjon på FAU-møte	FAU	Rektor	
			Representantene diskuterer på bakgrunn av innspill fra de de representerer	Skolemiljøutvalget	Rektor	
Oktober		Elevundersøkelsen. Følge opp og vurdere igangsatte tiltak.	Diskusjon på møter	Elevråd Klasser FAU Personalet	Kontaktlærer Kontaktlærer Rektor Rektor	
		Klassegjennomgang med ledelsen	Møte der kontaktlærer, sosiallærer og ledelse deltar.	Lærere Sosiallærer	Ledelsen	

November		Skolemiljøutvalget Saker: • Møteplan vårhalvåret • Revisjon av skolens plan for arbeid etter opplæringslovens kapittel 9.a • Elevundersøkelsen – Vurdere igangsatte tiltak	Møte	Elevene Personalet Foresatte	Rektor	
Desember		Evaluering av arbeidet/planer/rutiner knyttet til skolemiljøet. Den skriftlige evalueringen legges frem for skolemiljøutvalget.	Teamene/SFO-basene evaluerer årshjulet på personalmøte i des.	Ansatte	rektor	
			Elevrådet evaluerer årshjulet på siste møte før jul.	Elevrådet	Kontaktlærer elevråd	

3.2 Tiltaksplan 2A: Dårlig psykososialt miljø oppdages av skolen

Når	Hva skal gjøres	Hvordan	For hvem	Ansvar	Utført
Umiddelbart	Den voksne som ser/hører/får mistanke om krenkende ord eller handlinger, utestenging fra lek eller lignende, griper inn i situasjonen.	- Undersøke - Stoppe uønsket atferd - Gripe inn	elevene	Den i personalet som observerer situasjonen.	
Umiddelbart	Situasjonen vurderes,	- Observasjon - samtaler med de involverte	elevene	Den i personale som observerer situasjonen eventuelt i samarbeid med kontaktlærer	
Snarest mulig.	Melding om de krenkende ord/handlinger registreres	i skjema (skjema 4.1)		Den i personalet som er nærmest situasjonen..	
Umiddelbart etter registreringen.	Leverer registreringsskjema	- leveres til rektor - arkiveres i elevenes mapper - Kopi til oppvekst og utdanning.		Den som registrerte	
Snarest mulig	Kontaktlærer og rektor blir enige om hvordan saken skal undersøkes.			Rektor/kontaktlærer	
Snarest mulig	Saken undersøkes gjennom observering og samtaler med ”offer” og ”overgriper”, en og en, og ev. sammen. Dersom problemet løses, avsluttes saken. Punktreferat. Arkiveres.			Rektor	
Når skolen har vurdert saken	Dersom det er en kapittel 9a-sak og skolen setter inn tiltak på eget initiativ, skal elev/foreldre informeres.			Rektor	
Snarest mulig.	Det gjennomføres samtaler med foreldre til begge parter.	Punktreferat godkjennes av partene og arkiveres.		Rektor	

Snarest mulig.	Før tiltak iverksettes, gjøres en vurdering av om tiltaket er av inngripende karakter og bestemmende for elevens rettigheter og plikter - som krever enkeltvedtak. (se skjema 5.3). Eventuelt fattes vedtak om sanksjoner etter skolens og kommunens ordensreglement.	Eventuelt enkeltvedtak sendes foreldrene		Rektor	
Etter vedtaket	Informasjon om vedtaket gis til personalet som arbeider i forhold til eleven, eventuelt PPT, BV, andre.			Rektor	
Ved behov.	PPT eller andre kan bringes inn som sakkyndig- og rådgivende instans i saken.			Rektor	
Ved behov	Skolens personale informeres.			Rektor	
Ved brudd på norsk lov	Skolesjefen anmodes eventuelt om å politianmelde.	Skriftlig rapport sendes til skolesjefen		Rektor	
Ved behov	Skolens elever informeres om saken			Rektor	
Ved behov	Eventuelle henvendelser fra media henvises til rektor			Rektor	

En må alltid etterstrebe at elever i konflikt i fellesskap kommer til enighet på et lavest mulig nivå, eventuelt i samarbeid med elevenes foresatte.

3.4 Tiltaksplan 2B: Elev/foresatt ber om tiltak i forhold til psykososialt miljø

Når	Hva skal gjøres	For hvem	Ansvar	Utført
	Skriftlig eller muntlig melding mottas fra elev eller elevens foresatte, fyll helst ut skjema 4.2		Mottaker	
	Det gis skriftlig melding om at henvendelsen er mottatt.		Rektor/kontaktlærer	
Snarest mulig	Rektor og kontaktlærer blir enige om hvordan saken skal undersøkes og det lages en plan for videre saksgang.		Rektor/kontaktlærer	
Snarest mulig	Saken undersøkes gjennom observasjon og samtaler med ”offer” og ”overgriper”, en og en, og ev. sammen. Dersom problemet løses, avsluttes saken. Punktreferat. Arkiveres.		Rektor	
Snarest mulig.	Det gjennomføres samtaler med foreldre til begge parter. Punktreferat godkjennes av partene og arkiveres.		Rektor	
Når skolen har vurdert saken	PPT eller andre kan bringes inn som sakkyndig- og rådgivende instans i saken.		Rektor	
Etter vedtaket	Det fattes enkeltvedtak med plan og tiltak (se skjema 5.3). Det fattes eventuelt vedtak om sanksjoner etter skolens og kommunens ordensreglement.		Rektor	
Ved behov.	Informasjon om vedtaket gis til personale som arbeider i forhold til eleven, eventuelt PPT, BV, andre.		Rektor	
Ved kriminelle handlinger	Skolesjefen anmodes eventuelt om å politianmelde.		Rektor	
Ved behov	Skolens elever informeres om saken		Rektor	
Ved behov	Eventuelle henvendelser fra media henvises til rektor		Rektor	

4 Skjema

4.1 REGISTRERINGSSKJEMA – MISTANKE OM BRUDD PÅ OPPL.L. § 9A-1

Observasjon av handlinger som påvirker det psykososiale miljøet, jfr. § 9a-1 og § 9a-3:

Unntatt fra offentlighet, jfr. Off. loven § 13/Forvaltn. loven § 13 1. ledd

Fakta		
Navn skadelidende:	F.nr.:	Klasse:
Naan skadeutøver:	F.nr.:	Klasse:
Observert av:	Sted:	Dato:
Meldt av:	Melding mottatt av:	
Observasjon		

Melder

Kontaktlærer

Rektor

Arkiveres i elevens mappe

4.2 HENSTILLING OM TILTAK FOR ET BEDRE PSYKOSOSIALT MILJØ

Elevens navn:	Fødselsnummer:	Klasse/gruppe:
Foresattes navn:	Adresse:	Tlf.:

Bakgrunn for hvorfor jeg ber om tiltak

Du må først si noe om hvorfor du ber om tiltak. Hva har skjedd?

(Skriv eventuelt mer på eget ark/vedlegg)

[illegible]

Tiltak

Du behøver ikke foreslå tiltak. Hvis du har forslag til hvordan skolemiljøet kan bli bedre for barnet ditt, skriver du hva du mener skolen bør gjøre. Du kan også skrive om tiltakene bør gjelde for en enkelt elev eller for en gruppe elever.

[illegible]

Jeg ber skolen treffe et vedtak så snart som mulig.

Hva sier loven?

Opplæringsloven § 9a-1 gir alle elever en individuell rett til et godt psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring. Skolen skal sørge for at det psykososiale miljøet fører til at eleven føler trygghet og sosial tilhørighet. Dette følger av opplæringsloven § 9a – 3 første ledd. Elevens egen oppfatning av det psykososiale miljøet avgjør om elevens rett er oppfylt eller ikke. Skolen har plikt til å oppfylle elevens rett til et godt psykososialt miljø. Rektor har ansvaret for den daglige oppfølgingen av dette.

Utfylles av elev eller forelder	Utfylles av skolen
Dato:	Mottatt dato:
Underskrift:	Underskrift (rektor):

Henstilling, side 2

4.3 VEDTAK ETTER OPPLÆRINGSLOVEN 9 A-3

(Husk å skrive dette på skolens brevark og legge det inn i elevens mappe i Websak)

Unntatt fra offentlighet, jfr. Off. loven § 13/Forvaltn. loven § 13 1. ledd

Tiltak for elevens psykososiale skolemiljø

Elevens navn:

Født:

Årstrinn:

Skoleår:

Det vises til ditt møte7brevet ditt/ henstillingen som ble sendt dd.mm.åå hvor det kom fram at...

Vedtak:

Her må det fylles inn om retten er oppfylt, tiltak, varighet, ansvarlige og evaluering. I tillegg bør du si noe om dialogen med foreldrene.

- **Retten:** Du må eksplisitt opplyse om retten til et godt psykososialt miljø er oppfylt eller ikke.
- **Tiltak:** Du må beskrive de tiltakene som du bestemmer skal settes inn eller hvorfor du ikke setter inn tiltak.
- **Varighet:** Du må opplyse om hvor lenge enkeltvedtaket skal gjelde.
- **Ansvarlig for oppfølging:** Du må opplyse om hvem som er ansvarlig for å følge opp enkeltvedtaket.
- **Evaluering:** Du må si noe om når og hvordan tiltakene skal evalueres; om de virker eller ikke.
- **Kontakt med foreldrene:** Du bør beskrive hvordan skolen vil legge til rette for en fortløpende dialog med foreldrene om hvordan elevens skolesituasjon utvikler seg, og om hvordan tiltakene virker.

Bakgrunn for saken

Her skriver du inn hva som er fakta i saken. Bakgrunnen kan for eksempel være

- henstilling om tiltak fra foreldrene
- undersøkelser skolen har gjennomført
- hendelser på skolen eller skoleveien

Begrunnelse

Du må begrunne hvorfor skolen setter inn tiltakene, og hvorfor akkurat disse tiltakene er valgt.

Dersom du velger å ikke sette inn tiltak, må du begrunne hvorfor.

Hvis du velger andre tiltak enn de foreldrene ber om, må du begrunne hvorfor.

Rettslig grunnlag for vedtaket

Vi foreslår at du beskriver det rettslige grunnlaget slik:

I opplæringsloven § 9a-1 står det:

”Alle elever i grunnskolar og vidaregåande skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring.”

Opplæringsloven § 9a-3 tredje ledd fastslår:

”Dersom ein elev eller forelder ber om tiltak som vedkjem det psykososiale miljøet, deriblant tiltak mot krenkjande åtferd som mobbing, diskriminering, vald eller rasisme, skal skolen snarast mogleg behandle saka etter reglane om enkeltvedtak i forvaltningslova. Om skolen ikkje innan rimeleg tid har teke stilling til saka, vil det likevel kunne klagast etter føresegnene i forvaltningslova som om det var gjort enkeltvedtak.”

Klageadgang

Vi foreslår at du beskriver klageadgangen slik:

Du kan klage på dette vedtaket. Hvis du vil klage, er fristen tre uker fra du har mottatt vedtaket. Klagen må være skriftlig og du må begrunne hvorfor du vil klage. Du sender klagen til skolen ved rektor. Dersom skolen ikke er enig i klagen din, vil vi sende den til Fylkesmannen i fylket, som er endelig klageinstans.

Hvis du mener tiltakene vi har satt i gang ikke fungerer, kan du ikke klage, men du kan be om at vi setter i gang nye tiltak.

Du har, med noen unntak, rett til å se dokumentene i saken. Dersom du allerede har fått alle dokumentene i saken, skal skolen opplyse om det.

Du kan la en advokat eller en annen fullmektig bistå og representere deg på alle trinn i saken. En annen fullmektig kan være en hvilken som helst myndig person eller en organisasjon som du er medlem av.

Tiltak som angår elevens psykososiale miljø, er et enkeltvedtak, noe som betyr at det er regelverket i forvaltningsloven § 2 som gjelder. Fristen for å klage er bestemt i forvaltningsloven §§ 28 og 29. Regelverket for å se dokumenter i saken finner du i forvaltningsloven §§ 18 og 19. Forvaltningsloven § 12 sier at du kan bruke en fullmektig.

Hilsen

Rektor (signatur)

4.4 VEDTAK OM SANKSJON ETTER ORDENSREGLEMENT

(Husk å skrive dette på skolens brevark og legge det inn i elevens mappe i Websak)

Unntatt fra offentlighet, jfr. Off. loven § 13/Forvaltn. loven § 13 1. ledd

Elevens navn:

Født:

Årstrinn:

Skoleår:

Vedtak:

Her må det fylles inn om retten er oppfylt, tiltak, varighet, ansvarlige og evaluering. I tillegg bør du si noe om dialogen med foreldrene.

- **Regler:** Du må eksplisitt opplyse om hvilke regler som er brutt
- **Sanksjon:** Du må beskrive de sanksjonene som du bestemmer skal iverksettes.
- **Varighet:** Du må opplyse om hvor lenge sanksjonen skal vare.
- **Ansvarlig for oppfølging:** Du må opplyse om hvem som er ansvarlig for å følge opp sanksjonen
- **Evaluering:** Du må si noe om når og hvordan tiltakene skal evalueres; om de virker eller ikke.
- **Kontakt med foreldrene:** Du bør beskrive hvordan skolen vil legge til rette for en fortløpende dialog med foreldrene om hvordan sanksjonene virker.

Bakgrunn for saken

Her skriver du inn hva som er fakta i saken. Bakgrunnen kan for eksempel være

- henstilling om tiltak fra foreldrene
- undersøkelser skolen har gjennomført
- hendelser på skolen eller skoleveien

Begrunnelse

Skolen må påse at saken er opplyst så godt som mulig. Eleven skal om mulig varsles og forelegges relevante opplysninger med mulighet til å uttale seg før avgjørelsen treffe. I alvorlige saker må foresatte kontaktes. Du må begrunne hvorfor skolen setter inn sanksjoner og hvorfor akkurat disse sanksjonene er valgt. Det skal alltid være en forholdsmessighet mellom elevens atferd og skolens sanksjon. Skolens vurdering av alvorlighetsgrad og hyppighet skal ligge til grunn for sanksjonen i hvert enkelt tilfelle.

Rettslig grunnlag for vedtaket

Vi foreslår at du beskriver det rettslige grunnlaget slik:

I opplæringsloven § 2-9 står det:

“Kommunen skal gi forskrifter om ordensreglement for den enkelte grunnskole.”

I henhold til kommunal forskrift om ordensreglement/skolens ordensreglement (vis til aktuell paragraf.)

Klageadgang

Vi foreslår at du beskriver klageadgangen slik:

Du kan klage på dette vedtaket. Hvis du vil klage, er fristen tre uker fra du har mottatt vedtaket. Klagen må være skriftlig og du må begrunne hvorfor du vil klage. Du sender klagen til skolen ved rektor. Dersom skolen ikke er enig i klagen din, vil vi sende den til Fylkesmannen i fylket, som er endelig klageinstans.

Hilsen

Rektor (signatur)

4.5 KLAGE PÅ SKOLES VEDTAK OM PSYKOSOSIALT MILJØ

Elevens navn:	Fødselsnummer:	Klasse/gruppe:
Foresattes navn:	Adresse:	Tlf.:

Bakgrunn for klagen

Hvorfor klager du? Fyll inn årsaken eller hva som har skjedd. Under er noen eksempler. Husk at om tiltaket ikke har fungert, etter å ha vært prøvd ut, skal du ikke klage, men be om nye tiltak.

- ☐ Skolen har ikke truffet et enkeltvedtak selv om jeg har bedt om det.
- ☐ Jeg er ikke fornøyd med de tiltak skolen vil sette i gang.
- ☐ Skolen gjennomfører ikke tiltakene.
- ☐ Andre årsaker

Jeg/vi er ikke fornøyd med skolens tiltak fordi:

(Skriv eventuelt mer på eget ark/vedlegg)

Hvilke tiltak mener du vil hjelpe?

Hvis du har forslag til andre tiltak som vil hjelpe, kan du beskrive dem her. Vær konkret! Du trenger ikke foreslå noe. Den personen som behandler klagen, må lytte til det du ber om.

Jeg/vi mener skolen bør:

Hva sier loven?

Opplæringsloven § 9a-1 gir alle elever en individuell rett til et godt psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring. Skolen skal sørge for at det psykososiale miljøet fører til at eleven føler trygghet og sosial tilhørighet. Dette følger av opplæringsloven § 9a – 3 første ledd. Når skolen skal vurdere om elevens rett er oppfylt eller ikke, er det elevens egen oppfatning av det psykososiale miljøet som er avgjørende. Skolen har plikt til å oppfylle elevens rett til et godt psykososialt miljø. Rektor har ansvaret for den daglige oppfølgingen av dette.

Utfylles av klager	Utfylles av skolen
Dato:	Mottatt dato:
Underskrift:	Underskrift (rektor):

4.6 RAPPORT OM VOLD OG TRUSLER OM VOLD,

avviksmelding elev

(Avviksmelding for ansatte er i HMS-håndboka på intranett)

Unntatt fra offentlighet, jfr. Off. loven § 13/Forvaltn. loven § 13 1. ledd

Skadelidende		
Navn:	F.nr.: (Ansatt nr.):	Klasse: (Stilling:)
Skadeutøver		
Navn:	F.nr.:	Klasse:
Fakta for hendelsen		
Dato / Klokkeslett:	Lokalitet:	Vitner:
Type trussel/vold og skade		
○ Truende situasjon ○ Trusler om vold ○ Trusler mot familie ○ Spyting ○ Biting ○ Slag ○ Spark ○ Bruk av våpen ○ Annet:	○ Ben ○ Armer ○ Bryst ○ Mage ○ Underliv ○ Rygg ○ Nakke ○ Hode ○ Annet:	○ Muskelskade ○ Hudskade ○ Sår ○ Forstuing ○ Brudd/brist ○ Ødelagte klær ○ Ødelagte ting:..... ○ Psykisk belastning ○ Annet:
Beskrivelse av situasjon		
• Opptakt • Hendelse • Avslutning		
Videremelding		
For eksempel: Ledelse, familie, politi, barnevern, NAV		
Oppfølging		
Skadelidende:		
Skadeutøver:		
Plan for felles konflikthåndtering:		

.....
underskrift melder

.....
underskrift leder

Rapport arkiveres i mappe til utøver, og eventuelt skadelidende. Kopi sendes skolekontor og foresatte.

4.7 RAPPORTERINGSSKJEMA – brudd på opplæringsloven 9a-3

Sendes oppvekst og utdanning i januar hvert år.

Periode:	Ant. meldinger om avvik/brudd	Ant. enkeltvedtak	Ant. klager	Ant. klager tatt til følge, nytt vedtak i underinstans (skolen)	Ant. klager tatt til følge, nytt vedtak i klageinstans (fylkesmannen)
§ 9a-3 Det psykososiale miljøet					
• mobbing					
• vold					
• diskriminering					
• rasisme					
• annet					

4.8 SKOLENS PLAN FOR ARBEID MED KAP. 9A

Legges som første side i skolen s egen plan.

Skolens plan og årshjul for arbeid med elevenes skolemiljø sendes inn til Oppvekst og utdanning i januar.

– INNHOLD

1. Skolens mål for skolemiljøet

- a.
- b.
- c.

2. Skolens mål for skolemiljøarbeidet

- a.
- b.
- c.

3. Skolens ansvarsfordeling

- a) Rektors rolle
- b) Sosillærers rolle
- c) Spes. ped. koordinators rolle
- d) Ev. annen lokal organisering

4. Skolens kartlegging av risiko

- a) Gjennomføring og oppfølging av Elevundersøkelsen.
- b) Ev. andre undersøkelser
- c) Involvering av elevråd
- d) Involvering av skolemiljøutvalg

5 Nyttige ressurser og materiell i arbeidet for et bedre skolemiljø

Du bestemmer. Et undervisningsopplegg om personvern. Utdanningsdirektoratet, datatilsynet og teknologirådet.

www.dubestemmer.no

Foreldreutvalget for grunnskolen(FUG)

www.fug.no/mobbing

Kjetil og Kjartans tips mot mobbing.

www.mobbing.no/

Utdanningsdirektoratet. Elevenes skolemiljø. Kapittel 9a i opplæringsloven.

<http://www.udir.no/Laringsmiljo/>

Utdanningsdirektoratet. Læreplanverket for kunnskapsløftet

<http://www.udir.no/Lareplaner/>

Utdanningsdirektoratet. Rundskriv Udir- 2- 2010 Retten til et psykososialt miljø etter opplæringsloven kapittel 9a

www.udir.no/UDIR-2-2010